

BERNAT METGE

Del grup de secretaris de la Cancelleria Reial, Metge n'és el representant més característic, més intel·ligent i sobretot de mentalitat més moderna. Professionalment dugué una activitat de primer ordre dins l'organisme de la Cancelleria Reial -sota la rutina burocràtica dels càrrecs que exercia- però a part i paral·lelament, manifestà uns interessos per la lectura i l'estudi dels autors clàssics que només s'expliquen per una curiositat plenament humanística. Metge fou el primer que percebé els canvis de sensibilitat literària i a més els assimilà amb tota solvència i qualitat, tant és així que amb les seves obres s'inicia un nou període en la història de la literatura catalana.

Metge no fou un escriptor original. Recollí gran quantitat de materials i no es preocupà gaire en la seva reelaboració. Ara bé, la seva gràcia radica en el fet de conjuminar elements de procedència molt diversa fins al punt de donar-los una perfecta il·lació, sense entrebancs ni mutació d'estil com succeeix a *Lo Somni*. A part d'això cal dir que el fet de plagiar, en aquesta època no té la mateixa connotació que a l'actualitat. Allò que és plenament original en Metge és la seva actitud davant la vida, ja que palesa tot un conjunt de característiques modernes i humanístiques.

De la seva vida en sabem que nasqué entre 1340 i 1346 a Barcelona, al carrer dels Especiers, on son pare era apotecari. Mort aquest, al 1364 la seva mare es casà amb Ferrer Sayol, funcionari de la Cancelleria Reial (protonotari de la reina Elionor de Sicília, muller de Pere el Cerimoniós) el qual degué orientar culturalment el seu fillastre i degué ajudar-lo en la seva carrera dins la Cancelleria.

L'any 1371, jurà el càrrec de notari, al servei de la reina Elionor i el 1375, morta aquesta, apareix adscrit a la casa del primogènit duc de Girona, el futur Joan I, en qualitat d'escrivà. Per causes desconegudes fou processat el 1388, i després rehabilitat, el procés esdevingué favorable a Bernat Metge, car intervingué Violant de Bar, muller de Joan I, que tenia reconegudes inclinacions artístiques.

L'any 1395 va fer una estada a Avinyó per raons del seu càrrec i entrà en relació amb l'humanista aragonès J. Fernández de Heredia, que sens dubte influí en la seva trajectòria literària.

Mentrestant els consells de València i Barcelona indignats i ofesos, denunciaren davant el monarca diversos casos de corrupció de consellers reials, i en escaure's la mort del rei Joan I en circumstàncies misterioses i mai aclarides, el 1396, un grup de funcionaris, entre ells

Bernat Metge, foren processats. Fou empresonat, però el 1399, el nou rei Martí I, cridà Metge al seu costat. Al 1402 accedí de nou al càrrec de secretari que abandonà en morir el rei el 1410. Ell mateix moria a Barcelona el 1413.

El testimoniatge de tot el procés ens el dóna a la seva obra cabdal: *Lo Somni*.

Obres en vers

Llibre de Fortuna e Prudència datat el 1381, és la primera obra coneguda de Metge. Consta de 1194 octosíl.labs aplegats, escrita en primera persona amb la intenció d'identificar l'autor amb el protagonista. L'acció té lloc en una regió fantàstica on les figures al·legòriques de Fortuna i Prudència mantenen una disputa sobre l'existència d'un veritable ordre providencial, amb la presència i intervenció del mateix autor. Els temes i l'actitud de Metge en aquesta obra són plenament medievals: per la utilització del viatge fantàstic, el transcurs del temps anormal, la utilització del vers en el discurs filosòfic, pel llenguatge aprovençalat i pel procediment al·legòric.

El *Sermó* de data incerta, consta de 211 versos en codolada, és una paròdia dels sermons dels predicadors. Els consells són una paròdia dels bons consells cristians, però en aquest punt no tan sols hi advertim una clara actitud humorística sinó també - i sobretot- satírica.

La *Medecina apropiada per a tot mal* consta de 125 versos octosíl.labs aplegats, fou escrita a la presó durant el procés de 1396. És un llevatori burlesc redactat en un català no aprovençalat, que satiritza els tractats de curació del mal d'amor. Aquesta obra té forma epistolar i va adreçada a Bernat Margarit, conseller de Joan I, amic de Metge i processat pel mateix.

Obres en Prosa

Com se comportà Ovidi Essent Enamorat és una obra escrita en la seva juvenesa, en una data incerta. És una traducció en prosa del llibre segon d'un poema llatí en hexàmetres, el *De Vetula* de Richard Fournival. En aquesta obra començam a apreciar un canvi estilístic del que serà l'obra posterior.

El llibre de *Valter e Griselda* té una importància excepcional, per diverses raons. Fou redactada durant el procés de 1388 i és una traducció de les epístoles llatines de Petrarca, que al seu torn és una versió de la darrera novel·la del Decameron. Metge adreçà l'obra a

Isabel de Guimerà, filla d'un dels tresorers reials, amb la intenció que el pogués ajudar en la resolució d'aquest procés. La narració descriu com un marquès sotmet a unes proves la fidelitat de la seva dona, d'extracció humil, fins que en resta convençut. L'argument arbitrari, és irrellevant, i encara és curiós que l'humanisme s'iniciï a terres catalanes amb aquesta novel·leta, l'assumpte i el fons de la qual pertanyen encara al món medieval. Allò que és veritablement important és que catorze anys després de la mort de Petrarca (1374) un escriptor d'un altre país ja se'n fa ressò. Aquesta traducció palesa i precisa constitueix el primer rastre de petrarquisme a la península Ibèrica.

L' *Apologia*, inspirada en els *Secretum* de Petrarca, ens ha pervingut incompleta. Es tracta d'un fragment d'un diàleg que manté l'escriptor amb un amic seu anomenat Ramon. Cal entendre aquesta obra com la primera mostra en llengua neollatina del diàleg filosòfic a l'estil de Plató i Ciceró. L'autor manifesta la seva actitud humanística i elogia els llibres dels autors antics.

Lo Somni

Trobant-se Metge a la presó, se li apareix Joan I, acompanyat de Tirèsies, l'endeví i el músic Orfeu. Si el rei ha mort ¿com és que se li apareix? "Va morir la meva carn, però no la meva ànima" afirma Joan I. Sobre el tema de la immortalitat de l'ànima versarà el primer dels quatre llibres del *Somni*, en el qual Metge dóna mostres del seu conegut escepticisme.

En el segon, convençut Bernat Metge, la conversa deriva cap a temes d'actualitat candent tant per l'autor com per a les personalitats que ell confiava que havien de ser els seus lectors i valedors. El rei acompanyat de dos personatges mitològics li manifesta que és al purgatori, afirmació molt important com veurem, entre altres motius per la seva participació al Cisma i diu que no en sortirà mentre el Cisma no es resolgui.

Al tercer llibre, Tirèsies, després de comentar desfavorablement alguns amors il·lícits de Metge, blasma violentament contra les dones en uns passatges que són una traducció, a voltes literal del *Corbaccio*.

Al quart i darrer llibre, Metge fa un elogi de les dones, des de l'antiguitat fins a algunes de les reines catalanes. A continuació Metge fa una invectiva contra els homes, rèplica, punt per punt, del blasme de Tirèsies al llibre anterior.

L'obra acaba quan es desperta l'escriptor i així esdevé el final del somni.

La presència de fets d'actualitat s'explica a partir dels fets biogràfics del propi Bernat Metge. L'autor pretén posar sota llum favorable la seva caiguda en desgràcia. Així s'expliquen les al·lusions a la innocència de l'empresonat; la crítica a l'actitud del rei respecte la seva conducta en el Cisma; l'adulació de la família reial, sobretot els elogis entusiastes adreçat a Maria de Luna ara regnant i que contrasten amb les paraules fredes que dedica a la que havia estat la seva protectora Violant de Bar són una mostra, de les moltes que ens ofereix l'obra de Metge, dels seu cinisme desmesurat... La intenció política és doncs claríssima.

Res no hi ha d'original a *Lo somni*; ja hem apuntat que la seva originalitat rau en l'adaptació d'aquestes fonts i fer-ne un ús adequat als seus propòsits. A part de les influències de Valeri Màxim, Ovidi, Virgili, Petrarca, Boccaccio, Sant Tomàs o Lull és possible que hi influïssin el *Somnium Scipionis* de Ciceró, comentat per Macrobi i que Metge conegué durant la seva estada a Mallorca. Una altra referència clàssica és el llibre d'Honoré Bouvet *Somnium Supra Materia Scismatis*, que segons sembla Metge tingué ben present.

Estilísticament, la prosa de Metge és elaborada i perfecta, sembla respondre en molts moments a uns esquemes prefixats i rumiats. Res no hi ha d'improvisat en l'estil de Metge, ben al contrari, els diversos elements morfològics i sintàctics són absolutament calculats. La sintaxi és impecable, per molt que tendeixi a l'amplificació, les diferents oacions s'encadenen sense que falli cap nexa d'unió. Així, la seva prosa sempre és clara, exacta i precisa. Cal insistir que un dels grans mèrits de *Lo Somni* és que constitueix un diàleg que, tot i trobar-se dins la tradició literària de Plató i Ciceró és escrit en llengua vulgar. Petrarca i Boccaccio mai no imaginaren fer una cosa semblant en italià. Per això, *Lo Somni* és una mena de *Secretum* escrit en llengua viva.

Per acabar, direm que l'humanisme no consisteix a escriure en llatí de manera elegant ni a citar figures de la mitologia, sinó a veure el món des d'un observatori diferent al de l'edat mitjana. Bernat Metge s'hi va situar tant com era possible com a home del seu temps i la seva pàtria. En una carta redactada per ordre reial el 1402, contra els qui maltractaven els jueus, diu que usaven un "ús antic". En aquesta frase es dibuixa una posició espiritual característica, una aspiració a ser modern.

